

ECRI

European Commission against Racism and Intolerance
Commission européenne contre le racisme et l'intolérance

CRI (2000) 4
Version tchèque
Czech version

Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti

INDIVIDUÁLNÍ PŘÍSTUP ECRI
K JEDNOTLIVÝM ZEMÍM:

DRUHÁ ZPRÁVA O ČESKÉ
REPUBLICCE

přijata dne 18. června 1999

Štrasburk, 21. března 2000

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Další informace o práci Evropské komise proti rasismu a nesnášenlivosti (ECRI) a o jiných činnostech Rady Evropy v této oblasti je možné získat na následující adrese:

Secrétariat de l'ECRI / Secretariat of ECRI
Direction Générale des Droits de l'Homme – DG II /
Directorate General of Human Rights – DG II
Conseil de l'Europe / Council of Europe
F - 67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: +33 (0) 3 88 41 29 64
Fax: +33 (0) 3 88 41 39 87
E-mail: combat.racism@coe.int

Sekretariát ECRI
Generální direktorát pro lidská práva
Rada Evropy
F - 67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: + 33 (0) 3 88 41 29 64
Fax: + 33 (0) 3 88 41 39 87
E-mail: combat.racism@coe.int

Předmluva

Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti (ECRI, European Commission against Racism and Intolerance) je orgánem Rady Evropy, který se skládá z nezávislých členů. Jeho cílem je bojovat proti rasismu, xenofobii, antisemitismu a nesnášenlivosti na celoevropské úrovni a z pohledu ochrany lidských práv.

Jedním z pilířů pracovního programu ECRI je její individuální přístup k jednotlivým zemím, při němž ECRI analyzuje situaci v každém členském státě rady Evropy z hlediska rasismu a nesnášenlivosti a předkládá podněty a návrhy na řešení zjištěných problémů.

Koncem roku 1998 uzavřela ECRI první kolo samostatných zpráv o všech členských státech. První zpráva ECRI o České republice nese datum 4. října 1996 (zveřejněna byla v září 1997). Součástí druhého kola individuální práce s jednotlivými zeměmi, které bylo zahájeno v lednu 1999, je příprava druhých zpráv o každém členském státě. Cílem těchto druhých zpráv je sledovat, co se dělo s návrhy předloženými v první zprávě, aktualizovat v ní obsažené informace a poskytnout hlubší analýzu jistých otázek zvláštního zájmu v příslušné zemi.

Důležitou etapou individuální práce ECRI s jednotlivými zeměmi je proces důvěrného dialogu s národními úřady dané země před konečným přijetím zprávy. Novou procedurou v druhém kole individuálních zpráv o zemích je organizování kontaktních návštěv zpravodajů ECRI před zahájením zpracování druhé zprávy.

Kontaktní návštěva České republiky proběhla ve dnech 7. – 9. dubna 1999. V průběhu návštěvy se zpravodajové setkali s představiteli různých ministerstev a orgánů veřejné zprávy odpovědných za otázky, které souvisejí s mandátem ECRI. ECRI vyjadřuje vřelý dík vnitrostátním orgánům za jejich upřímnou spolupráci při organizování kontaktní návštěvy, zvláště by pak chtěla poděkovat všem, kdo se osobně setkali s její delegací a také styčnému důstojníkovi ECRI v České republice (national liaison officer), jehož výkonnost a spolupráci zpravodajové ECRI velmi ocenili.

ECRI chce také poděkovat všem představitelům nevládních organizací, s nimiž se zpravodajové setkali v průběhu kontaktní návštěvy za jejich velmi užitečný příspěvek k celé akci.

Následující zpráva byla zpracována ECRI na její vlastní odpovědnost. Zachycuje situaci ke dni 18. června 1999 a následující analýza, jakož i závěry a návrhy, které činí ECRI, neberou v úvahu jakýkoli vývoj, k němuž došlo po tomto datu.

Exekutivní souhrn

Česká republika učinila v posledních letech pozitivní kroky směřující k řešení otázek souvisejících s rasismem a nesnášenlivostí. K řešení problému rasově motivovaného násilí bylo přijato několik legislativních a politických opatření. Jsou také přijímána opatření usnadňující romskému/cikánskému obyvatelstvu získání občanství. K pozitivnímu vývoji došlo také ve zdokonalování právní ochrany proti diskriminaci v zaměstnání a v řešení problému nedostatečného vzdělávání romských/cikánských dětí. Kromě toho se v České republice projevuje sílící vědomí významu problému rasismu a diskriminace, zejména vůči Romům/Cikánům, což se projevilo vytvořením orgánů s kompetencemi v této oblasti a přípravou studií a výzkumu o situaci této menšinové skupiny.

Přesto v České republice přetrvávají, pokud jde o rasismus a nesnášenlivost, vážné problémy. Zvláště znepokojivé je pokračování rasově motivovaného násilí zaměřeného hlavně - ne však výlučně – na příslušníky romské/cikánské populace. Znepokojivý je také výskyt diskriminace namířené proti členům romské/cikánské komunity ve všech oblastech života, včetně výkonu práva a přístupu k rovnosti příležitostí v oblastech jako je vzdělání a zaměstnání. Vzhledem k novým podobám migrace vyvolává pozornost také situace osob, které nejsou občany České republiky. Další vážnou otázkou je všeobecný nedostatek komunikace mezi úřady a většinovým obyvatelstvem na jedné straně a příslušníky romské/cikánské komunity na straně druhé.

V následující zprávě doporučuje ECRI příslušným českým orgánům, aby podnikly v boji proti rasismu a nesnášenlivosti další kroky v řadě oblastí. K těmto doporučením patří mimo jiné potřeba zajistit plnou realizaci protirasistické legislativy tím, že budou překonány potíže přetrvávající v různých stadiích trestního řízení; potřeba vytvoření obsáhlého souboru protidiskriminačních zákonů pokrývajících všechny oblasti života a jeho účinné realizace; potřeba učinit řadu kroků v boji s diskriminací a rasismem zaměřeným proti romské/cikánské komunitě, zejména v oblasti vzdělání a zaměstnání; dále také potřeba zvýšit uvědomění všech aspektů týkajících se rasismu a nesnášenlivosti zejména u většinové, ale také menšinové populace.

ODDÍL I: PŘEHLED SITUACE

A. Mezinárodněprávní instrumenty

1. ECRI vítá, že Česká republika ratifikovala Rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin tak, jak bylo navrženo v první zprávě. Probíhají přípravy k podpisu Evropské charty regionálních nebo menšinových jazyků a ECRI vybízí příslušné orgány, aby ratifikovaly a podepsaly tento instrument co nejdříve. ECRI dále bere na vědomí, že se v současnosti v Parlamentu posuzuje ratifikace revidované Evropské sociální charty a vyzývá k rychlému a úspěšnému završení tohoto procesu. ECRI také vyzývá příslušné české orgány, aby co nejdříve dokončily probíhající přípravné práce k přijetí Článku 14 Úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace, který dává jednotlivcům i skupinám jednotlivců možnost předkládat Výboru pro odstranění rasové diskriminace stížnosti na údajné porušování práv zakotvených v Úmluvě. ECRI dále vybízí příslušné české orgány, aby podepsaly a ratifikovaly Evropskou úmluvu o právním postavení migrujících pracovníků a Evropskou úmluvu o účasti cizinců na veřejném životě na místní úrovni.

B. Ustanovení zakotvená v ústavě a další základní ustanovení

2. Článek 24 Listiny základních práv a svobod, který je součástí ústavního pořádku prohlašuje, že "příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu". Kromě toho práva a svobody zaručené Listinou platí stejně "pro všechny bez ohledu na pohlaví, rasu, barvu pokožky, jazyk, víru, náboženství, politické a jiné názory, národní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní nebo etnické menšině, majetek, rod nebo jiné postavení". Ačkoliv tento princip lze najít také v jiných zákonných ustanoveních včetně občanského zákoníku a trestního zákona, bylo k realizaci těchto ústavních ustanovení zatím přijato málo dalších zákonů.
3. Podle článku 10 Ústavy České republiky jsou mezinárodní úmluvy o lidských právech a základních svobodách přímo aplikovatelné a mají přednost před zákonem.

- **Zákon o státním občanství**

4. Problémy souvisejícími s diskriminačními efekty zákona o státním občanství České republiky na romskou/cikánskou populaci žijící na území České republiky se ECRI zabývala už ve své první zprávě. Tyto problémy vyvstaly z podmínek občanství, kladených podle českých zákonů na trvalé obyvatele, kteří měli v dřívějším Československu slovenskou státní příslušnost (nationality). Z historických důvodů to platí pro většinu Romů/Cikánů bez ohledu na jejich trvalý nebo dokonce celoživotní pobyt na území dnešní České republiky. Namísto toho, aby český zákon o občanství z r. 1993 umožnil těmto obyvatelům automatické získání českého občanství, požadoval od nich podání žádosti o občanství a k tomu cíli zavedl určité požadavky: čistý trestní rejstřík za předchozích pět let, přinejmenším dva roky trvalého pobytu v České republice a potvrzení o vyjmutí ze slovenského občanství. Tato procedura ve skutečnosti

znemožnila značnému počtu Romů/Cikánů získat občanství.

5. V souvislosti s mezinárodními oblasťmi a kritikou novelizovaly příslušné české orgány v dubnu 1996 zákon o občanství z r. 1993 a v srpnu 1996 pak přijaly další zákonnou úpravu týkající se trvalého pobytu s cílem usnadnit přístup k občanství. Novelizace zákona o občanství dala ministerstvu vnitřní právo vzdát se o své újmě požadavku na čistý trestní rejstřík. Od zavedení této novely bylo zmíněné právo uplatněno asi ve 4.300 případech. Novelizace zákona týkajícího se stálého pobytu (zákon o cizích státních příslušnících) umožnila nezletilým cizím státním příslušníkům umístěným v dětských domovech v České republice – z nichž většina jsou Romové/Cikáni – aby získali automatický nárok na trvalý pobyt, což otevírá cestu k podání žádosti o občanství.
6. I když obě novely do jisté míry zlepšily situaci, jsou z hlediska svých zamýšlených účinků pořád ještě nedostatečné. Z tohoto důvodu bere ECRI se zájmem na vědomí další úpravy zákona o občanství, které jsou v současnosti projednávány v Parlamentu a které dále usnadní zmíněnou proceduru. ECRI doufá v brzké přijetí těchto novel a zdůrazňuje rozhodující význam toho, aby bylo zajištěno praktické uplatnění novelizovaného zákona. ECRI zdůrazňuje zejména potřebu pružných administrativních pokynů týkajících se prokazování trvalého pobytu vzhledem k těžkostem, s nimiž se při tomto prokazování mohou setkat mnozí Romové/Cikáni. Při přijímání a zpracovávání žádostí o občanství sehrává klíčovou úlohu státní správa na úrovni okresu. Vzhledem k přetrvávajícím stížnostem na diskriminační přístup místních úředníků ke členům romské/cikánské komunity, včetně dezinformování a odrazování od předkládání žádostí, je naléhavým požadavkem přísný dohled ústředních orgánů státní správy. ECRI se domnívá, že současně se zajištěním uspokojivé realizace zákona je úkolem úřadů také zlepšení komunikace se členy romské/cikánské komunity žijícími v České republice. Zejména je nutné cílené a systematické úsilí ke zvýšení uvědomění některých členů romské/cikánské komunity o potřebě získat občanství České republiky a o tom, jak je třeba postupovat při podávání příslušných žádostí.

C. Trestněprávní ustanovení

7. Český trestní zákoník řadí rasovou motivaci ke specifickým přitěžujícím okolnostem, kterou musí vzít soudce v úvahu při rozhodování o typu a délce trestu za konkrétní trestný čin. Kromě toho trestní zákoník zvláště postihuje některé činy motivované rasismem a nesnášenlivostí. Patří k nim trestné činy dle paragrafu 196 ("násilí proti skupině obyvatel nebo jednotlivcům na základě rasy, národnosti, politického přesvědčení nebo náboženství"), 198 ("hanobení rasy, národa nebo přesvědčení"), 198a ("podněcování k národnostní nebo rasové nenávisti"), 260 ("podpora a šíření hnutí, jejichž cílem je potlačování práv a svobod občanů") a 261 ("veřejný projev sympatie k fašismu nebo podobnému hnutí").

8. V roce 1995 byl novelizován trestní zákon poté, co došlo ke značnému nárůstu rasově motivovaného násilí postihujícího zejména Romy/Cikány, ale také jiné viditelné menšiny. Při této novelizaci byly zvýšeny všechny tresty za trestné činy s rasovými motivy a rozšířena skutková podstata trestných činů jako je vražda, ublížení na těle, vyhrožování a poškozování majetku s ohledem na možnou rasovou motivaci. Vedle úprav zákona byla zavedena řada dalších změn. ECRI doporučila ve své první zprávě vyhodnocení těchto změn a sledování jejich dopadů. Předkládaná zpráva se těmito otázkami zabývá v části II¹.

D. Ustanovení občanského a správního práva

9. Ve své první zprávě se ECRI soustředila především na neexistenci vhodných protidiskriminačních ustanovení v oblasti zaměstnání a bydlení. Navrhla proto zavedení takových opatření, které by výslovně dávaly možnost občanskoprávního řízení proti rasové diskriminaci. Jak bude uvedeno níže², od vydání první zprávy ECRI došlo k pozitivnímu vývoji pokud jde o zlepšení právní ochrany proti diskriminaci v zaměstnání.
10. Vzhledem k tomu, že zejména diskriminace Romů/Cikánů prostupuje podle zpráv prakticky všechny sféry veřejného života, však ECRI vyzývá příslušné orgány, aby naléhavě zvážily zavedení souhrnného protidiskriminačního zákona zahrnujícího všechny oblasti života, mj. vzdělávání, zaměstnání, ubytování, přístup k veřejným službám a na veřejná místa³. Uskutečňování takového zákona by mohlo dále napomoci vytvoření nezávislého specializovaného orgánu pro otázky rasismu a rasové diskriminace tak, jak je navrženo níže⁴.

E. Výkon práva

- Právní pomoc

11. Ve své první zprávě učinila ECRI konkrétní návrh na bezplatnou právní pomoc, kterou by zajišťoval stát nemajetným obětem diskriminace. Protože v této oblasti nedošlo k žádnému pokroku, ECRI opakuje, že by příslušné orgány měly prozkoumat otázku poskytování takové pomoci zvláště s ohledem na skutečnost, že většina obětí diskriminace patří k nejchudším vrstvám společnosti.

1 Viz oddíl K.

2 Viz odstavec 43.

3 Viz oddíl L.

4 Viz odstavec 13.

F. Zvláštní iniciativy státní správy k podpoře snášenlivosti a rovnosti**- Specializované orgány a jiné instituce**

12. České úřady v posledních letech vytvořily řadu orgánů státní správy s poradními funkcemi ve věcech týkajících se boje proti rasismu a intoleranci. Už ve své první zprávě ECRI zmínila konzultativní roli, kterou sehraává Rada pro národnosti při tvorbě legislativy a politiky vůči menšinám v České republice. Od vydání první zprávy ECRI byla pak ustavena Mezirezortní komise pro záležitosti romské komunity. K úkolům této komise, skládající se z představitelů vlády a Romů/Cikánů, patří připomínkování a vyhodnocování vládní politiky a opatření týkajících se Romů/Cikánů, shromažďování informací o situaci a vývoji romské/cikánské komunity a přidělování vládních dotací na projekty určené romské/cikánské komunitě. V roce 1998 byla také ustavena Rada pro lidská práva, jejíž součástí je sekce pro boj s rasismem a nesnášenlivostí. Všechny výše uvedené orgány podléhají vládnímu zmocněnci pro lidská práva, jehož úřad byl vytvořen také v r. 1998. ECRI je toho názoru, že přes neexistenci výkonných pravomocí a finanční nezávislosti mohou tyto orgány významně přispívat ke zlepšení situace pokud jde o rasismus a diskriminaci v České republice. Z tohoto důvodu vybízí příslušné orgány, aby řešily obtíže, s nimiž se tyto orgány setkávají při plnění své funkce, včetně zajištění přiměřených zdrojů a lepší reprezentace romských/cikánských komunit (zejména v Mezirezortní komisi pro záležitosti romské komunity).
13. ECRI si je vědoma toho, že se v Parlamentu v současnosti projednává návrh zákona o ustavení veřejného ochránce (ombudsmana) pro lidská práva. O podrobnostech tohoto zákona však nemá žádné informace. Ve svém obecném politickém doporučení č. 2 o specializovaných institucích pro boj proti rasismu, nesnášenlivosti, antisemitismu a xenofobii na národní úrovni ECRI doporučuje vládám členských států Rady Evropy vytvoření nezávislých orgánů v této oblasti a k tomuto účelu také vydává směrnice. ECRI proto upozorňuje příslušné české orgány na principy vytyčené v tomto doporučení a domnívá se, že by nový veřejný ochránce práv (ombudsman) měl mít veškeré kompetence a oprávnění, které umožní dosáhnout faktické a trvalé zlepšení situace pokud jde o rasismus a diskriminaci v zemi. K tomuto účelu by ombudsman mohl např. poskytovat právní pomoc a podporu obětem; mít právo obracet se na soudy a jiné orgány justice; posuzovat jisté typy případů, vyjadřovat se k nim a usilovat o jejich řešení cestou smírného urovnání nebo prostřednictvím závazných a vynutitelných rozhodnutí. Navíc vzhledem k naléhavé potřebě zvýšení uvědomění veřejnosti a členů profesních a menšinových skupin pokud jde o všechny aspekty diskriminace⁵, mohl by ombudsman sehraávat rozhodující roli i v tomto směru, přičemž by spolupracoval s Radou, vládním zmocněncem pro lidská práva, jakož i Mezirezortní komise pro záležitosti romské komunity.

⁵ Viz oddíl M.

G. Přijímání a postavení osob bez státní příslušnosti

14. Pro příliv uprchlíků do České republiky, který začal po roce 1990, nyní existuje právní a institucionální rámec. V posledních letech stoupá v České republice jak počet žádostí o status uprchlíka, tak počet migrantů včetně migrujících pracovníků (legálních i ilegálních). Pokud jde o osoby, kterým byl přiznán status uprchlíka, usiluje vládou podporovaný integrační program o spolupráci s místními úřady při zajišťování ubytování pro tyto osoby. Cílem programu je pomoci uprchlíkům co nejrychleji dosáhnout soběstačnosti a tím podpořit míru tolerance k nim. Osoby, kterým byl přiznán status uprchlíka, mají nárok na stejnou úroveň sociálního zajištění, jako občané České republiky, mohou studovat, obdržet povolení k práci a najít si zaměstnání. V integračních programech byly vyjádřeny jisté obavy ohledně odmítnutí zaměstnání a ubytování osobám se statusem uprchlíka z důvodů jejich etnické příslušnosti. Existují také zprávy o tom, že někteří zaměstnanci orgánů místní správy projevují neznalost anebo dokonce neochotu pomáhat "cizincům". ECRI proto vyzývá příslušné orgány, aby zajistily přísnější dohled nad prováděním opatření, jejichž cílem je usnadnění integrace uprchlíků, a to zejména na místní úrovni. Školení pracovníků, kteří jednají s uprchlíky, žadateli o azyl a jinými podobnými zranitelnými skupinami musí výslovně zahrnovat programy o jiných kulturách a vzdělávání v oblasti lidských práv. Kromě toho ECRI zdůrazňuje, vzhledem ke zprávám o nesnášenlivých výrociích ze strany některých veřejně známých osobností šířených prostřednictvím médií, že takové výroky napomáhají vytváření atmosféry napětí, které může ve svých důsledcích vést k posilování nesnášenlivého chování a myšlení.

H. Monitorování situace

15. I když ECRI uznává skutečnost, že v České republice je zakázáno shromažďování údajů o etnickém původu z důvodu péče o ochranu dat a soukromí, je ECRI znepokojena tím, že nedostatek spolehlivých informací o situaci různých menšinových skupin žijících v zemi ztěžuje hodnocení rozsahu a příčin možné diskriminace těchto skupin nebo účinnosti akcí, jejichž cílem je bojovat proti takové diskriminaci. ECRI doporučuje, aby Česká republika zvažila způsoby monitorování situace v tomto ohledu s patřičným ohledem na potřebu ochrany dat a soukromí. K vyhodnocení situace v některých oblastech života lze využít např. pečlivě připravené studie respektující anonymitu a důstojnost zúčastněných osob.

I. Činnost některých klíčových institucí

- *Veřejní činitelé v oblasti vynucování dodržování právních norem*

16. Policejní činnost vykonává v České republice Policie České republiky, která podléhá ministerstvu vnitra, a městské policejní jednotky vytvářené orgány místní samosprávy a podléhající těmto orgánům. I když se zdá, že se jejich funkce překrývají, obecně platí, že Policie České republiky odpovídá za oblast závažné trestné činnosti, městská policie pak za veřejný pořádek a řešení méně

závažných porušení zákona. ECRI je znepokojena důkazy o nerovném přístupu některých veřejných činitelů působících v oblasti vynucování dodržování právních norem na vnitrostátní i místní úrovni k menšinovým skupinám, zejména Romům/Cikánům. Nevládním organizacím jsou předkládány stížnosti na obtěžování a nepřiměřené používání síly, úmyslné prodlužování vyšetřování, neoprávněné zatýkání a špatné jednání se zadrženými příslušníky této kategorie lidí. Kromě toho existují zprávy o neochotě policie vydávat v některých případech jednotlivcům potřebné úřední dokumenty. Dále, jak bude uvedeno níže⁶, někteří veřejní činitelé v oblasti vynucování dodržování právních norem reagují neadekvátně na případy, v nichž jde o rasově motivované zločiny. Obecněji se tvrdí, že jsou v policii značně rozšířeny rasistické postoje a že někteří policisté sympatizují s pravicovými extremistickými skupinami.

17. Přes tyto zprávy o zneužívání úřední moci se opatření k zamezení takové činnosti jeví jako nedostatečná. Šetření ve věci zneužívání úřední moci provádějí sami policejní úředníci a policie jeví neochotu přiznat jakýkoliv projev rasistického chování na své straně. Navíc existují zprávy o vážném nedostatku transparentnosti, kdy se stěžovatelé a veřejnost zřídka dozvědí o výsledcích vyšetřování nebo disciplinárních opatřeních přijatých v konkrétních případech.
18. ECRI si je vědoma toho, že česká vláda usiluje o zlepšení reakce úřadů na stížnosti na projevy rasismu ze strany Policie České republiky. ECRI se přesto domnívá, že jako první krok by mělo být veřejně a na vysoké úrovni jasně řečeno, že případy špatného jednání policie vůči příslušníkům menšinových skupin budou nestranně vyšetřeny a ti, kdo za ně ponесou odpovědnost, potrestáni. Příslušné orgány by také měly zvážit vytvoření nezávislého mechanismu k vyšetření všech obvinění policie ze špatného jednání s příslušníky menšinových skupin. Měly by být také vyvinuty metody k povzbuzování obětí, aby předkládaly stížnosti, jelikož tyto oběti často – do jisté míry důvodně – nevěří v možnost nápravy a bojí se následné odvety. Pokud jde o místní policii, ECRI uznává důvody, pro něž byly některé funkce vynucování zákona delegovány na místní úroveň bez zřejmé formální odpovědnosti vůči celostátním orgánům. Upozorňuje však na rizika spojená s takovou mírou delegování, zvláště pokud jde o soulad místních akcí s celostátními prioritami. ECRI navrhuje české vládě, aby posoudila vhodnost dalších opatření s cílem sladit princip místní autonomie v prosazování zákona s potřebou dodržování celostátních priorit v oblasti, které se týká tato zpráva. Prozkoumána by měla být také možnost jmenování členů romské/cikánské komunity jako poradců nebo styčných důstojníků policie na místní úrovni.
19. Je třeba zesílit současné úsilí vlády o zvýšení nábory příslušníků Policie České republiky z řad příslušníků menšinových skupin a doplnit je v případě potřeby poskytováním pomoci příslušníkům těchto skupin tak, aby splnili požadavky kladené na vstup do zaměstnání. Zejména je třeba se věnovat zesílení nábory příslušníků menšinových skupin do městské policie vzhledem k její odpovědnosti za udržování veřejného pořádku a řešení drobnějších porušení zákona. ECRI také vybízí k posílení iniciativ zaměřených na vytváření důvěry a zlepšení vztahů mezi policií a romskou/cikánskou komunitou.

⁶ Viz odstavec 30.

20. Jak bylo uvedeno v první zprávě ECRI, vláda zahájila různé iniciativy ve výcviku policie včetně výcvikových kurzů, přednášek, seminářů a instrukcí jak postupovat v případech rasově motivované kriminality. Současně se jeví jako trvalá potřeba zlepšovat zjišťování a vykazování rasově motivovaného násilí a jiných incidentů, jakož i zlepšovat policejní vyšetřování a zásahy⁷. Kromě toho se ECRI domnívá, že zásadní význam mají další iniciativy ve výcviku na všech úrovních policejních sil jako součást průběžného služebního výcviku, jakož i vstupního výcviku. Tyto kurzy by se měly zaměřit na tradiční menšinové skupiny žijící v České republice, které jsou zranitelné špatným zacházením, měly by se ale také zabývat situací osob, kteří nejsou občany České republiky, jako jsou uprchlíci, žadatelé o azyl a imigranti.

- ***Místní samospráva***

21. Zatímco v některých okresech České republiky je místní samospráva původcem několika pozitivních iniciativ týkajících se situace menšinových skupin, zejména pak romské/cikánské komunity, v některých jiných okresech nese odpovědnost za diskriminační praktiky, které znepokojují ECRI. Tak např. jedna městská správa reaguje na námítky obyvatel v sousedství tím, že plánuje výstavbu zdi omezující "problematické" romské/cikánské komunitě přístup na hlavní silnici. Někteří volení místní představitelé kromě toho veřejně projevují protiromské/cikánské postoje.
22. ECRI zdůrazňuje, že státní orgány by neměly tolerovat žádnou formu diskriminace praktikovanou orgány místní samosprávy. V tomto ohledu je zvláště důležité zajistit, aby byla na místní úrovni plně aplikována celostátní protidiskriminační politika a legislativa.
23. Existují také zprávy o některých případech nerovného zacházení se členy menšinových skupin ze strany úředníků pracujících v okresních orgánech státní správy. Existují zprávy o místních úřednících, kteří projevují diskriminační postoje při aplikaci zákona o státním občanství⁸ a při kontaktech s uprchlíky⁹. ECRI proto opětovně připomíná potřebu přísnějšího dohledu ústředních orgánů státní správy v tomto směru. ECRI vítá, že u většiny okresních úřadů byli ustaveni sociální kurátoři pro národnostní menšiny, jejichž úkolem je poradní činnost a pomoc při zlepšování kontaktů členů menšinových skupin s úředníky místní správy. ECRI vybízí příslušné české orgány, aby monitorovaly a zvyšovaly efektivitu této iniciativy, přičemž v této souvislosti poznamenává, že většina těchto funkcí byla obsazena neromy/necikány.

⁷ Viz odstavec 30.

⁸ Viz odstavec 6.

⁹ Viz odstavec 14.

24. ECRI zdůrazňuje, že místní orgány sehrávají klíčovou úlohu, pokud jde o jednu z nejnaléhavějších priorit při zlepšování situace ohledně rasismu a nesnášenlivosti v České republice: vytváření dobrých komunitárních vztahů, vzájemné poznání a porozumění mezi jednotlivými složkami obyvatelstva na místní úrovni. Vyzývá proto českou vládu, aby stimulovala místní orgány pomocí různých typů pobídek k prioritnímu přijímání iniciativ a strategií zaměřených na podporu vytváření takových vztahů na místní úrovni.

J. Média

25. Ačkoliv se zdá, že v roce 1998 bylo v nejčtenějším tisku k dispozici více a lepší informace o romské/cikánské problematice, mají česká média stále sklon spíše ke zakonzervování rasismu a diskriminace, než k povzbuzování snášenlivosti a vstřícnosti vůči menšinám. Zvláště škodlivý je obraz, který vytvářejí média o Romech/Cikánech, propagující negativní stereotypy Romů/Cikánů a zdůrazňující chování, které je pro Čechy odlišné a "problematické". Média všeobecně věnují nedostatečnou pozornost problémům a diskriminaci, které postihují Romy/Cikány, imigranty nebo uprchlíky.
26. Ve své první zprávě ECRI přišla s myšlenkou samoregulačních kodexů, které by mohly napomoci ke korektnějšímu zpravodajství o věcech týkajících se členů menšinových skupin. Vzhledem k tomu, že mezi pracovníky ve sdělovacích prostředcích nebyla v tomto ohledu přijata žádná iniciativa, ECRI opakuje svojí výzvu, aby pracovníci médií přijali samoregulační opatření a vyzývá úřady, aby zachovaly ostražitost při zjišťování případů, v nichž média překračují zákon.

ODDÍL II: OTÁZKY ZVLÁŠTNÍHO ZÁJMU

27. V tomto oddíle zpráv o jednotlivých zemích chce ECRI upozornit na omezený počet otázek, které si podle jejího názoru zasluhují zvláštní a naléhavou pozornost příslušné země. V případě České republiky by ECRI ráda upozornila na problémy rasově motivovaného násilí směřujícího zejména proti Romům/Cikánům, jakož i na diskriminaci členů této skupiny v klíčových oblastech přístupu ke službám a k zaměstnání. Tento oddíl se také zabývá potřebou opatření ke zvýšení uvědomění.

K. Rasově motivované násilí

28. Rasově motivované násilí je jedním z nejvýraznějších a nejnebezpečnějších projevů rasismu a nesnášenlivosti, který ohrožuje zvláště Romy/Cikány, ale také jiné členy menšinových skupin v České republice. Poté, co začátkem devadesátých let došlo k výraznému nárůstu násilných rasově motivovaných trestných činů, v posledních letech vykazují oficiální statistiky pokles počtu trestních stíhání a rozsudků u většiny rasově motivovaných trestných činů s použitím násilí. Členové menšinových skupin žijících v České republice, zejména Romové/Cikáni, však považují situaci v oblasti rasově motivovaného násilí přes určitá zlepšení nadále za závažný problém. Je politováníhodné, že mnozí Romové/Cikáni se nadále necítí bezpečni ve svém každodenním životě.

Kromě toho počet vykazovaných případů zdaleka nevyjadřuje skutečný rozsah problému, protože útoky často zůstávají nenahlášené pro obavu z odvety nebo nedůvěru v to, jak bude reagovat systém trestního postihu.

29. Většinu útoků provádějí skinheadové nebo jejich příznivci, kteří jsou podle zpráv dobře organizováni a veřejně propagují fašistické a rasistické ideje na masových shromážděních a také v publikacích. Tato otevřená propaganda je doplňována tajnými tiskovinami nazývanými "fanziny", které šíří nenávist proti Romům/Cikánům, Židům a jiným menšinám. Bez ohledu na paragrafy trestního řádu zaměřené především proti rasistickým slovním projevům a propagandě¹⁰, stát nebo místní úřady zasahují proti těmto skupinám jen zřídka. I když se zdá, že úřady si jsou vědomy vážnosti tohoto problému a podnikají určité kroky k jeho řešení¹¹, k potírání skinheadského hnutí je třeba vyvinout další úsilí. Mělo by zahrnovat účinnější uplatňování existujících zákonů, zvláště ustanovení týkajících se podněcování rasové nenávisti a podpory rasistických hnutí. Na místní úrovni se může ukázat jako účinný společný postup různých orgánů proti rasistickému násilí ze strany extremistických skupin. To by vyžadovalo úzkou spolupráci mezi instancemi jako je policie, orgány místní správy v oblasti bydlení, vzdělávání a sociálních služeb, státní zastupitelství a dobrovolné organizace, jakož i vytvoření místních panelů sdružujících tyto instance za účelem výměny informací, monitorování výskytu rasových útoků a organizování koordinovaných akcí.
30. Jak bylo uvedeno výše, Česká republika má pro potírání rasistického násilí k dispozici přiměřený soubor zákonů. Uplatňování příslušných zákonných opatření je však bez ohledu na vítané úsilí stále nedostatečné. Problémy vyvstávají na různých úrovních trestního řízení. Za prvé policie a vyšetřovatelé podle všeho často nesprávně kvalifikují rasově motivované trestné činy a neprovádějí důsledné vyšetřování. ECRI vítá iniciativy, které byly podniknuty v této oblasti, včetně rozmisťování zvláště vyškolených policistů v různých policejních jednotkách, v nichž se tyto policisté zaměřují na potírání rasistického násilí. Není však jasné, zda všude sehrávají aktivní roli v prošetřování případů zahrnujících rasistické násilí. ECRI proto vyzývá příslušné orgány, aby blíže monitorovaly a zvyšovaly efektivitu této iniciativy. Za druhé vznikají problémy na úrovni státních zástupců. Zdá se, že státní zástupci mají často potíže se shromažďováním a organizováním důkazního materiálu potřebného k prokázání této motivace, což je zčásti způsobováno neochotou svědků podávat svědectví. V některých případech byla také zaznamenána jistá zdráhavost, pokud jde o stíhání tohoto typu trestných činů. ECRI proto vyzývá k zesílení již vynakládaného úsilí, jehož cílem je zajistit, aby státní zástupci věnovali zvláštní pozornost trestným činům s možnými rasovými motivy a také zajistit v těchto případech rychlé a účinné právní řízení. Za třetí někteří soudci interpretují "rasovou motivaci" způsobem, který je velmi restriktivní. V tomto ohledu již ECRI uvedla ve své první zprávě, že rozsudky v případech rasistických trestných činů jsou poněkud rozporné. ECRI vybízí příslušné orgány, aby zajistily veškeré

¹⁰ Viz odstavec 7.

¹¹ V roce 1998 byla vytvořena meziministerská konzultační skupina pro opatření proti extremismu a rasové trestné činnosti, složená ze zástupců ministerstva spravedlnosti, policejního prezidia, Úřadu vyšetřování a Bezpečnostní informační služby.

potřebné školení soudců v účinném uplatňování příslušných zákonných ustanovení a vyhodnocovaly dopad školení na rozsudky vynášené v těchto případech. Svoji roli ve všech výše uvedených obtížích sehrávají předsudky a stereotypy jednotlivých osob. V důsledku toho všeho se pachatelé rasově motivovaných trestných činů často vyhnou obvinění před soudy a i když jsou shledáni vinnými ze zmíněných trestných činů, je jim uložen poměrně lehký trest.

31. K řešení tohoto přetrvávajícího problému je zapotřebí komplexní úsilí. Kromě toho, že musí být zesíleno prosazování trestního práva a řešeny problémy zjištěné na všech institucionálních úrovních, je třeba zasadit toto úsilí do širšího rámce. Tak, jak je tomu v mnoha jiných zemích, také v České republice je zmíněná kriminalita spojena s problémy bezprizorné mládeže, nezaměstnaností a předsudky ve vztahu k Romům/Cikánům a členům jiných menšinových skupin.

L. Diskriminace Romů/Cikánů ve vzdělávání, přístupu ke službám a zaměstnání

32. ECRI vážně znepokojuje znevýhodňování a přímá diskriminace, kterou trpí členové romské/cikánské komunity v České republice v oblasti vzdělávání, vzhledem k jejím rozhodujícím dopadům na možnosti rovné účasti této kategorie lidí na životě společnosti.
33. Právní úprava v oblasti školství zakládá souběžně se systémem devítiletých základních škol systém zvláštních škol pro mentálně zaostalé žáky, kteří nemohou být úspěšně vzděláváni v základních školách. I když odhady počtů romských/cikánských dětí navštěvujících tyto školy kolísají, uznává se, že jsou v nich zastoupeny velmi nadměrně. Přestože existují povinné předškolní testy zralosti, romské/cikánské děti jsou podle zpráv často posílány do zvláštních škol téměř automaticky. Romští/cikánští rodiče často dávají tomuto řešení přednost zčásti proto, aby se vyhnuli šikanování ze strany neromských/necikánských dětí v normálních školách a izolaci dítěte od okolních romských/cikánských dětí, zčásti pro relativně nižší zájem o vzdělávání. Většina romských/cikánských dětí je tak přesouvána do výchovných zařízení určených k jiným účelům, které nabízejí málo příležitostí k rozvíjení dovedností nebo přípravě na další vzdělávání a tím také velmi omezené možnosti dalšího studia nebo zaměstnání. Ve svém všeobecném politickém doporučení č. 3 o potírání rasismu a diskriminace směřující vůči Romům/Cikánům ECRI doporučuje, aby členské státy "rázně potíraly všechny formy segregace romských/cikánských dětí ve školství". ECRI proto považuje za potřebné, aby byla podrobně přezkoumána praxe směřování romských/cikánských dětí do zvláštních škol pro mentálně zaostalé tak, aby bylo zajištěno, že veškeré používané testy budou spravedlivé a že přitom budou správně vyhodnoceny skutečné schopnosti každého dítěte. Jak bude uvedeno níže¹², ECRI také považuje za zásadní, aby byli romští/cikánští rodiče uvědoměni o nutnosti řádné školní docházky svých dětí.

¹² Viz odstavec 48.

34. Ve výše uvedeném všeobecném politickém doporučení ECRI také doporučuje vládám, aby "zajistily efektivní využívání rovného přístupu ke vzdělávání". V České republice však většina romských/cikánských dětí nenavštěvuje mateřské školy. To může zčásti vysvětlovat slabé výsledky těchto dětí v testech školní zralosti a jejich následné zařazování do zvláštních škol. Také v tomto případě ECRI vyzývá příslušné české orgány, aby přijaly vhodná opatření, jako jsou informační a pobídkové kampaně zaměřené na romské/cikánské rodiče ke zlepšení docházky romských/cikánských dětí na úrovni mateřského školství. Na předškolní úrovni již úřady začaly zavádět iniciativy ke zlepšení přístupu romských/cikánských dětí do pravidelných škol. Patří k nim vytváření tzv. "nultých tříd" v okresech s vysokou koncentrací Romů/Cikánů, což jsou celoroční programy připravující znevýhodněné děti na vstup do první třídy. I když tyto třídy navštěvuje jen malá část romských/cikánských dětí, podle zpráv značné procento dětí navštěvujících výchovu v "nultých třídách" nastupuje poté do běžné výuky a zůstává v nich. ECRI vyzývá české úřady, aby zesílily a rozšířily tuto iniciativu zejména poskytnutím potřebných zdrojů pro tento program - který je v současnosti financován pouze z místních zdrojů - a také pomocí informačních kampaní určených romské/cikánské komunitě.
35. Podíl členů romské/cikánské komunity na vzdělávání nad úrovní základního školství je krajně nízký. ECRI se domnívá, že je třeba přijmout naléhavá opatření ke zvýšení účasti romských/cikánských dětí na středoškolském a vyšším vzdělání. Zejména by mělo být prozkoumáno, jakou roli sehrávají stereotypy a předsudky pedagogů, které mohou vést k nízké úrovni očekávání u romských/cikánských dětí, a přijata opatření ke školení učitelů v tomto ohledu. Takové školení by mělo poskytovat nejen informace o konkrétních potřebách a očekáváních Romů/Cikánů, ale také schopnost účinného využívání těchto znalostí. Svoji úlohu při zlepšování situace by mohlo sehrát také cílené školení Romů/Cikánů pro učitelská místa a nábor pedagogických pracovníků z řad romské/cikánské komunity. V tomto směru ECRI připomíná zaměstnávání romských/cikánských pomocných učitelů v základních a zvláštních školách a vyzývá úřady, aby vyvinuly všemožné úsilí k posílení a rozšíření této iniciativy.
36. ECRI se domnívá, že souběžně s úsilím o zvýšení a rozvoj potenciálu romských cikánských dětí by měly být přijaty kroky k překonávání předsudků mezi dětmi z majoritní kultury a jejich rodiči. V tomto ohledu ECRI zdůrazňuje potřebu dalšího úsilí ve výchově mladé menšinové i většinové generace ke snášenlivosti. ECRI ve svém všeobecném politickém doporučení č. 3 dále doporučuje vládám, aby "začlenily do všech školních osnov informování o dějinách a kultuře Romů/Cikánů". Takové informace o romské/cikánské komunitě žijící v České republice a jejich dějinách nejsou v současnosti ve školách běžně dostupné.
37. Všeobecně se ECRI domnívá, že existuje potřeba těsnějšího zapojení členů romské/cikánské komunity do záležitostí týkajících se vzdělávání. To by zvýšilo možnost úspěchu veškerých iniciativ směřujících ke zlepšení situace členů této komunity. Na začátek by úřady měly zajistit plnou informovanost romských/cikánských rodičů o přijatých opatřeních a měly by je vybízet k účasti na rozhodování o vzdělávání, jež bude ovlivňovat jejich děti.

38. Souběžně s politickými opatřeními ECRI dále zdůrazňuje úlohu účinného legislativního rámce při potírání diskriminace ve vzdělávání tak, jak to doporučuje vládám ve svém všeobecném politickém doporučení. ECRI proto zdůrazňuje potřebu přijetí protidiskriminačních ustanovení pro oblast vzdělávání. Jakmile budou přijata, je třeba zajistit širokou znalost těchto zákonů zejména na místní úrovni a pečlivé sledování jejich uplatňování.
39. Kromě toho vzhledem k pokračující diskriminaci Romů/Cikánů, k níž dochází také v jiných klíčových oblastech veřejného života, zejména v přístupu do veřejných míst, bydlení a přístupu k jiným sociálním službám, ECRI zdůrazňuje, že podobná protidiskriminační legislativa by měla být vytvořena také pro tyto oblasti¹³.
40. ECRI je v tomto ohledu zvláště znepokojena jevy svědčícími o ghettoizaci romské/cikánské komunity. Ve srovnání se všemi ostatními národnostmi a etnickými skupinami jsou Romové/Cikáni považováni za nejméně oblíbené sousedy. To se odráží nejen na trhu se soukromými byty, ale také při přidělování obecních bytů. V důsledku toho vznikají velké koncentrace Romů/Cikánů na okraji měst, přičemž tito lidé žijí ve špatných hygienických podmínkách, daleko od práce a vzdělávacích příležitostí a oddělení od zbytku společnosti. ECRI se domnívá, že by se městské úřady měly snažit podporovat účast Romů/Cikánů na životě a rozhodování v místních komunitách zejména pokud jde o bydlení. Pokud je to možné, je třeba se vyhnout oddělování většinové komunity od menšinových a odrazovat od něj. Současně je třeba vyvinout úsilí k přesvědčování místních většinových komunit o potřebě věnovat prostředky na přiměřené řešení bytových problémů členů menšinových skupin.
41. Pokud jde o zaměstnání, také zde je zvláště znevýhodňována a diskriminována romská/cikánská komunita. K nedostatku potřebného vzdělání a odborné kvalifikace se připojuje všeobecně rozšířená diskriminace ze strany zaměstnavatelů. V důsledku toho je velká většina Romů/Cikánů v České republice hlášena jako nezaměstnaná.
42. Vláda podnikla určité iniciativy ke zlepšení situace včetně poskytování finančních příspěvků zaměstnavatelům, kteří přijímají do práce osoby označené za obtížně zaměstnatelné. V této oblasti je však stále ještě zapotřebí značného úsilí směřujícího k vytvoření dlouhodobých kladných dopadů na situaci v zaměstnanosti členů znevýhodněných menšinových skupin. Zejména by tato kategorie lidí měla být motivována k účasti na vzdělávacích kurzech a tyto kurzy by měly být co nejpřístupnější. Zvláštní pozornost by mohla být také věnována romským/cikánským iniciativám včetně podpory romských/cikánských podnikatelů.
43. Také v této oblasti má mimořádný význam vhodný legislativní rámec zakazující diskriminaci v oblasti zaměstnávání. Jak bylo uvedeno výše¹⁴, příslušné české orgány učinily v tomto ohledu některé pozitivní kroky. V září 1998 schválil Parlament začlenění ustanovení zakazujících diskriminaci do normativního

¹³ Viz odstavec 10.

¹⁴ Viz odstavec 9.

souboru pracovněprávních norem. České úřady uvedly, že tato novelizace vstoupí v platnost v polovině roku 1999. ECRI vyzývá všechny příslušné orgány – včetně soudců, aby zajistily uspokojivou realizaci tohoto nového ustanovení.

M. Zvyšování uvědomění

44. ECRI považuje za naléhavě nutné zvýšit uvědomění jak většinové, tak menšinové populace o všech aspektech souvisejících s rasismem a rasovou diskriminací v České republice.
45. Panuje shoda v tom, že veřejnost si je v rostoucí míře vědoma existence těchto jevů a že je proto obtížnější popírat nebo ignorovat přítomnost rasismu a diskriminace v zemi. Tento počínající pozitivní vývoj se do jisté míry odráží v médiích a veřejné debatě. Stále však přetrvává zejména ve vztahu k Romům/Cikánům velmi rozšířený pohled, podle něhož jsou oběti rasismu a diskriminace většinou "outsidery", kteří vlastně nepatří k české společnosti. Takový pohled přispívá k tomu, že většinové obyvatelstvo vnímá projevy rasismu a diskriminace jako méně nepřijatelné. ECRI se domnívá, že by příslušné orgány měly vyvinout veškeré možné úsilí k výchově veřejnosti tak, aby přijímala Romy/Cikány jako nedělitelnou součást české společnosti a aby – vzhledem k nynějšímu vážnému znevýhodnění Romů/Cikánů ve všech oblastech života – byl věnován čas a zdroje na to, aby této části české společnosti byly dány stejné příležitosti, jako zbytku obyvatelstva.
46. V zájmu získání podpory veřejnosti pro takový přístup je nutné zlepšit informovanost veřejnosti o Romech/Cikánech, aby se zabránilo sociální reprodukci negativních stereotypů a mýtů. To by se mělo dít na jedné straně prostřednictvím vzdělávání, které zajistí, že mladé generace budou profesionálním způsobem poučeny o potřebě a přínosech tolerance a respektování odlišností. Na druhé straně je třeba věnovat zvláštní pozornost maximalizaci příležitostí ke kontaktům mezi většinovým a menšinovým obyvatelstvem. Nynější praxe oddělování v životně důležitých oblastech jako je vzdělávání a bydlení je v přímém rozporu s podporou vzájemného poznávání a porozumění, a je proto třeba se jí všemožně vyhýbat.
47. Těchto cílů by však nemohlo být dosaženo bez současného zvýšení uvědomění samotných Romů/Cikánů, pokud jde o potřebu jejich aktivnější účasti na životě společnosti. Podle názoru ECRI by úřady měly vynaložit veškeré úsilí např. k tomu, aby si byli Romové/Cikáni více vědomi potřeby získat občanství České republiky. Romští/cikánští rodiče by také měli být motivováni k tomu, aby svým dětem zajistili řádné a nikoli zvláštní vzdělání, zejména ne vzdělání určené mentálně zaostalým žákům.
48. Souběžně s úsilím o motivování členů menšinových skupin k rovné účasti na životě společnosti je třeba zlepšit komunikaci mezi institucemi a touto kategorií lidí. V tomto ohledu je zvláště důležité, aby členové menšinových skupin byli neustále zapojováni do vytváření iniciativ a opatření, které jsou zaměřeny na tyto skupiny nebo které se jich týkají. Zkušenosti – včetně českých - ukazují, že se tím podstatně zvýší pravděpodobnost úspěchu takových opatření. I když o

vytvoření takového fóra usilují již výše zmiňované vládní orgány¹⁵, formální struktury poskytující společný prostor pro spolupráci často chybí na místní úrovni. Navíc je stejně důležité, aby k různým účastníkům tohoto procesu plynul dostatečný proud informací o existujících iniciativách zaměřených na zlepšení situace menšinových skupin v různých oblastech (nulté školní ročníky, školicí programy pro nezaměstnané atd.). Tyto informace by měly zahrnovat také práva, která jsou zaručena členům menšinových skupin. Tak např. jakmile vstoupí v platnost protidiskriminační ustanovení týkající se zaměstnání, měli by být Romové/Cikáni, imigranti a uprchlíci pečlivě informováni o svých právech a také povzbuzováni a podporováni v předkládání příkladů týkajících se nezákonné diskriminace v této oblasti.

49. Implementace právních norem je také mocným výchovným nástrojem. Z pohledu zvyšování uvědomění mají tedy prvořadý význam všechny aspekty implementace právních norem zdůrazněné v této zprávě – zejména pak školení zaměřené na profesionální skupiny (pracovníci veřejné správy, právníci atd.).
50. Závěrem ECRI zdůrazňuje úlohu, kterou může při uskutečňování výše uvedených náročných úkolů sehrát veřejný ochránce práv (ombudsman). Vyjadřuje se proto naděje, že veřejnému ochránci práv (ombudsmanovi) budou dány přiměřené pravomoci a prostředky a že tato instituce bude přiměřeně reprezentována na místní úrovni po celé zemi. ECRI také vybízí úřady, aby věnovaly přiměřené prostředky na plánovanou protirasistickou kampaň koordinovanou Radou pro lidská práva tak, aby byl zajištěn její úspěch.

¹⁵ Viz odstavec 12.

BIBLIOGRAFIE

V této bibliografii jsou uvedeny hlavní publikované zdroje použité při zkoumání situace v České republice. Neměla by být považována za vyčerpávající seznam všech informačních zdrojů, které měla ECRI k dispozici při přípravě této zprávy.

1. CRI (97) 50: Zpráva o České republice, Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti, Rada Evropy, září 1997.
2. CRI (96) 43: Všeobecné politické doporučení ECRI č. 1: Boj proti rasismu, xenofobii, antisemitismu a nesnášenlivosti, Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti, Rada Evropy, říjen 1996.
3. CRI (97) 36: Všeobecné politické doporučení ECRI č. 2: Specializované instituce pro boj proti rasismu, xenofobii, antisemitismu a nesnášenlivosti na národní úrovni, Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti, Rada Evropy, červen 1997.
4. CRI (98) 29: Všeobecné politické doporučení ECRI č. 3: Boj proti rasismu a nesnášenlivosti směřující proti Romům/Cikánům, Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti, Rada Evropy, březen 1998.
5. CRI (98) 30: Všeobecné politické doporučení ECRI č. 4: Vnitrostátní přehledy zkušeností s diskriminací a rasismem a jejich vnímání z hlediska potenciálních obětí, Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti, Rada Evropy, březen 1998.
6. CRI (98) 80, "Zákonodárná opatření k boji proti rasismu a nesnášenlivosti v členských státech Rady Evropy", připraveno pro ECRI Švýcarským institutem komparativního práva, Štrasburk 1998.
7. "Usnesení vlády České republiky č. 279 ze dne 7. dubna 1999 a návrh vládní politiky vůči příslušníkům romské komunity k usnadnění jejich sociální integrace", vláda České republiky, duben 1999.
8. "Zpráva o stavu lidských práv v České republice", vládní zmocněnec pro lidská práva, 31. března 1999.
9. "Zpráva o situaci romské komunity v České republice a vládní opatření napomáhající její integraci do společnosti" ("Bratinkova zpráva"), Rada pro národnostní menšiny vlády České republiky, říjen 1997.
10. "Situace v oblasti odstraňování rasové diskriminace v České republice ve vztahu k romské komunitě", Úřad pro lidská práva, ministerstvo zahraničních věcí České republiky, červen 1998.
11. "Zpráva o strategii státu při trestání trestných činů motivovaných rasismem a xenofobií nebo spáchaných přívrženci extremistických skupin", ministerstvo vnitra České republiky, březen 1998.
12. "Národnostní menšiny v České republice – přehled", Rada pro národnostní menšiny vlády České republiky, Praha, září 1998.
13. Doc.7898 a Doc.7898 Add., "Zpráva o povinnostech a závazcích České republiky jako členského státu" s přílohou, Parlamentní shromáždění Rady Evropy, září 1997.
14. Rec1338, Doporučení 1338 (1997) o povinnostech a závazcích České republiky jako členského státu, Parlamentní shromáždění Rady Evropy, září 1997.
15. Doc. 8063: Odpověď na doporučení 1338 (1997) Výboru ministrů Rady Evropy, duben 1998.

16. CDMG (99) 7 final, "Nejnovější vývoj v politice vůči migraci a migrantům", Evropský výbor pro migraci, Rada Evropy, 1999.
17. CAHAR (98) 1, "Soubor souhrnných popisů postupů při udělování azylu ve vybraných členských státech", dokument Rady Evropy, Štrasburk 1998.
18. ACFC/SR (99) 6, "Zpráva předložená Českou republikou podle článku 25, odstavce 1 Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin", Rada Evropy, 1999.
19. CERD/C/289/Add.1, "Druhé periodické zprávy smluvních stran s termínem předložení v r. 1996: Česká republika", červenec 1997, OSN.
20. CERD/C/304/Add.47, "Závěrečné poznámky Výboru pro odstranění rasové diskriminace", březen 1998, OSN.
21. CERD/C/53/Misc.27, "Usnesení 2 (53) o České republice, srpen 1998, OSN.
22. CERD/C/348, "Dodatečné informace na základě rozhodnutí Komise: Česká republika", leden 1999, OSN.
23. CERD/C/SR.1320 a CERD/C/SR.1321, "Souhrnný záznam ze schůzí č. 1320 1321, březen 1999, OSN.
24. "Rozšíření 98 – Česká republika", zpráva Komise Evropské unie, listopad 1998.
25. Zprávy o praxi lidských práv v jednotlivých zemích za r. 1998", ministerstvo vnitra USA (Department of State), 1999.
26. "Romové v České republice: státní ochrana", "Romové v České republice: identita a kultura" a "Romové v České republice: vzdělávání", ředitelství pro výzkum, Kanadský úřad pro imigraci a uprchlíky, prosinec 1997.
27. "Písemné připomínky Evropského střediska pro práva Romů týkající se České republiky ke zvážení Výborem pro odstranění rasové diskriminace", Evropské středisko pro práva Romů, únor 1998; bulletiny Evropského střediska pro práva Romů, 1997-1999.
28. "Antisemitism World Report 1997", Institut pro výzkum židovské politiky a Americký židovský výbor, 1997.
29. "Human Rights Watch World Report 1998", Human Rights Watch.
30. "Romové v České republice: cizinci ve své vlastní zemi", Human Rights Watch, Helsinky, červen 1996.
31. "Výroční zpráva 1998", Mezinárodní helsinská federace pro lidská práva.
32. "Zpráva Mezinárodní helsinské federace pro lidská práva předložená schůzi OBSE o řešení otázek s lidskou dimenzí", Varšava, 1998.
33. Evropský rasový bulletin, vydání 1998 a 1999, Institut rasových vztahů.
34. "Problémy koexistence romské menšiny a většinové komunity v kontextu sociální politiky", Sdružení pro podporu rozvoje teorie a praxe sociální politiky (SOCIOKLUB), leden 1999.
35. "Programový plán Českého helsinského výboru pro léta 1999 – 2003", Český helsinský výbor.
36. Výroční zpráva Českého helsinského výboru za r. 1999.
37. "Česká republika", autor(ka) Erin Kristin Jenne, in: "Přehled extremismu v Evropě 1998", Jean-Yves Camus (vydavatel), Evropské středisko pro výzkum a akce proti rasismu a antisemitismu (CERA), 1998.

